

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 19ης Ιουνίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Κοινωνική πολιτική — Οδηγία 2000/78/ΕΚ — Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία — Άρθρα 2, 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και 6, παράγραφος 1 — Άμεση διάκριση λόγω ηλικίας — Βασικός μισθός των υπαλλήλων που καθορίζεται βάσει της ηλικίας — Μεταβατικό καθεστώς — Εξακολούθηση της διαφορετικής μεταχείρισεως — Δικαιολογητικοί λόγοι — Δικαίωμα επανορθώσεως — Ευθύνη του κράτους μέλους — Αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-501/12 έως C-506/12, C-540/12 και C-541/12,

με αντικείμενο αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Verwaltungsgericht Berlin (Γερμανία) με αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2012 (υποθέσεις C-501/12 έως C-506/12) και της 13ης Νοεμβρίου 2012 (υποθέσεις C-540/12 και C-541/12), οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο, αντιστοίχως, στις 8 και 28 Νοεμβρίου 2012, στο πλαίσιο των δικών

Thomas Specht (C-501/12),

Jens Schombera (C-502/12),

Alexander Wieland (C-503/12),

Uwe Schönefeld (C-504/12),

Antje Wilke (C-505/12),

Gerd Schini (C-506/12)

κατά

Land Berlin

και

Rena Schmeel (C-540/12),

Ralf Schuster (C-541/12)

κατά

Bundesrepublik Deutschland,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δευτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, J. L. da Cruz Vilaça, Γ. Αρέστη, J.-C. Bonichot και A. Arabadjiev (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot

γραμματέας: A. Impellizzeri, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 19ης Σεπτεμβρίου 2013,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι A. Wieland, U. Schönefeld, G. Schini, καθώς και οι R. Schmeel και R. Schuster, εκπροσωπούμενοι από τους E. Ribet Buse και R. Hildebrand, Rechtsanwälte,
- το Land Berlin, εκπροσωπούμενο από τον M. Theis,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και J. Möller,
- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπούμενο από την M. Simm και τον J. Herrmann,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους D. Martin και T. Maxian Rusche,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Νοεμβρίου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία των άρθρων 2, 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ L 303, σ. 16).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο διαφορών, στις υποθέσεις C-501/12 έως C-506/12, μεταξύ των Th. Specht, J. Schombera, A. Wieland, U. Schönefeld, A. Wilke και G. Schini, υπαλλήλων του Land Berlin και της δημόσιας αυτής αρχής, και στις υποθέσεις C-540/12 και C-541/12, μεταξύ των R. Schmeel και R. Schuster, ομοσπονδιακών υπαλλήλων, και της Bundesrepublik Deutschland [Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας], σχετικά με τους όρους κατατάξεως των υπαλλήλων αυτών σε κλιμάκιο ή σε μεταβατικό κλιμάκιο των βαθμών του μισθολογικού καθεστώτος που, αντιστοίχως, έχει εφαρμογή σε αυτούς.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/78, «σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη».

4 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο·

[...].».

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της ίδιας οδηγίας, με τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει ότι αυτή εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, «τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών».

6 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:

«Κατά παρέκκλιση εκ του άρθρου 2, παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, για την απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,

β) τον καθορισμό ελάχιστων όρων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση στην απασχόληση ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,

[...].».

- 7 Κατά το γράμμα του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, με τίτλο «Υπεράσπιση των δικαιωμάτων»:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι κάθε πρόσωπο που θεωρεί εαυτό ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ακόμη και εάν η σχέση στο πλαίσιο της οποίας εικάζεται ότι σημειώθηκε η διάκριση έχει λήξει, έχει πρόσβαση σε δικαστικές ή/και διοικητικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανόμενων, όπου κρίνεται ενδεδειγμένο, διαδικασιών συνδιαλλαγής, για την πραγμάτωση των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας.»

- 8 Το άρθρο 16 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Συμμόρφωση», ορίζει ότι:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να:

- α) καταργηθεί κάθε νομοθετική, κανονιστική ή διοικητική διάταξη αντιβαίνουσα στην αρχή της ίσης μεταχείρισης,
- β) κηρύσσονται ή μπορούν να κηρυχθούν άκυρες ή να τροποποιούνται οποιεσδήποτε διατάξεις αντίθετες προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης οι οποίες περιέχονται στις ατομικές ή συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες, τους εσωτερικούς κανονισμούς των επιχειρήσεων, τα καταστατικά κερδοσκοπικών ή μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και τα καταστατικά ανεξάρτητων επαγγελματικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και των εργοδοτών.»
- 9 Το άρθρο 17 της εν λόγω οδηγίας, που αφορά τις κυρώσεις, έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους κανόνες επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας και λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα εφαρμογής τους. Οι κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την καταβολή αποζημίωσης στο θύμα, πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες με την παράβαση και αποτρεπτικές. [...]»

Το γερμανικό δίκαιο

- 10 Η οδηγία 2000/78 μεταφέρθηκε στη γερμανική έννομη τάξη με τον γενικό νόμο περί ίσης μεταχείρισεως (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz) της 14ης Αυγούστου 2006 (BGBl. 2006 I, σ. 1897, στο εξής: AGG).

Ο ομοσπονδιακός νόμος περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων

- 11 Ο ομοσπονδιακός νόμος περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων (Bundesbesoldungsgesetz), όπως ίσχυε στις 6 Αυγούστου 2002 (στο εξής: παλαιός νόμος περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων), εξακολούθησε να εφαρμόζεται στους ομοσπονδιακούς υπαλλήλους μέχρι τις 30 Ιουνίου 2009 και στους περιφερειακούς δημοσίους υπαλλήλους του Land Berlin μέχρι τις 31 Ιουλίου 2011. Ο νόμος αυτός αποτελούσε τη νομική βάση του εφαρμοζομένου στους εν λόγω δημοσίους υπαλλήλους μισθολογικού συστήματος.
- 12 Το άρθρο 27 του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων, με τίτλο «Υπολογισμός του βασικού μισθού», όριζε τα εξής:
- «(1) Ο βασικός μισθός υπολογίζεται ανά κλιμάκια, εκτός αντιθέτων διατάξεων των μισθολογικών καθεστώτων. Η εξέλιξη στα κλιμάκια καθορίζεται βάσει της ηλικίας αναφοράς και της επιδόσεως του υπαλλήλου. Ο υπάλληλος ή ο στρατιωτικός λαμβάνει τουλάχιστον τον αρχικό βασικό μισθό του βαθμού στον οποίο διορίζεται.

(2) Ο βασικός μισθός αυξάνεται ανά διετία έως το πέμπτο κλιμάκιο, κατόπιν ανά τριετία έως το ένατο κλιμάκιο και πέραν τούτου ανά τετραετία.

(3) Οι δημόσιοι υπάλληλοι και στρατιωτικοί που υπάγονται στο μισθολογικό καθεστώς Α και διακρίνονται λόγω της εξέχουσας και σταθερής επιδόσεώς τους μπορούν να λαμβάνουν προώρως τον βασικό μισθό του αμέσως υψηλότερου κλιμακίου (κλιμάκιο επιδόσεως). Ο αριθμός των προσώπων που τυγχάνουν, υπό την έννοια αυτή, κλιμακίου επιδόσεως, χορηγούμενου εντός μιας και της αυτής υπηρεσίας, δεν μπορεί, κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους, να υπερβαίνει το 15 % του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικών που εμπίπτουν στο μισθολογικό καθεστώς Α και που δεν έχουν ακόμη φθάσει στον τελευταίο βασικό μισθό. Αν διαπιστωθεί ότι η επίδοση του δημοσίου υπαλλήλου ή του στρατιωτικού δεν ανταποκρίνεται στις συνδεδεμένες με την κατεχόμενη θέση μέσες απαιτήσεις, αυτός παραμένει στο κλιμάκιο του έως ότου η επίδοσή του να δικαιολογεί τη μετάβαση στο αμέσως υψηλότερο μισθολογικό κλιμάκιο. [...]

13 Το άρθρο 28 του ίδιου νόμου, με τίτλο «Ηλικία αναφοράς», προέβλεπε τα εξής:

«(1) Η ηλικία αναφοράς υπολογίζεται από την πρώτη ημέρα του μήνα κατά τον οποίο ο δημόσιος υπάλληλος ή ο στρατιωτικός συμπλήρωσε το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του.

(2) Το σημείο ενάρξεως του υπολογισμού της ηλικίας αναφοράς μετατίθεται, μετά τη συμπλήρωση του 31ου έτους της ηλικίας, ανάλογα με τις χρονικές περιόδους κατά τις οποίες δεν υπήρχε μισθολογική αξίωση υπό την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου ή του στρατιωτικού, κατά ένα τέταρτο του χρόνου μέχρι τη συμπλήρωση του 35ου έτους της ηλικίας και κατά το ήμισυ του περαιτέρω χρόνου. [...] Οι χρονικές περίοδοι κάτω του ενός μηνός στρογγυλοποιούνται προς τα κάτω. Με μισθό δημοσίου υπαλλήλου ή στρατιωτικού εξομοιώνονται οι αμοιβές που εισπράττονται για κύρια επαγγελματική δραστηριότητα στην υπηρεσία εργοδότη δημοσίου δικαίου (άρθρο 29), θρησκευτικών φορέων δημοσίου δικαίου ή των ενώσεών τους, καθώς και οιοδήποτε εργοδότη ο οποίος εφαρμόζει τις ισχύουσες στον δημόσιο τομέα συλλογικές συμβάσεις εργασίας ή συλλογικές συμβάσεις σχεδόν ομοίου περιεχομένου και στον οποίο συμμετέχουν ουσιαστικά το δημόσιο ή άλλα πρόσωπα δημοσίου δικαίου με την καταβολή εισφορών ή επιδομάτων ή κατ' άλλον τρόπο.

[...]

Ο νέος νόμος περί μισθοδοσίας των ομοσπονδιακών δημοσίων υπαλλήλων

14 Το πεδίο εφαρμογής του ομοσπονδιακού νόμου περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων, που ισχύει από την 1η Ιουλίου 2009 (στο εξής: νέος νόμος περί μισθοδοσίας των ομοσπονδιακών δημοσίων υπαλλήλων), ο οποίος εκδόθηκε ως άρθρο 2 του νόμου περί του νέου καθεστώτος και του εκσυγχρονισμού του ομοσπονδιακού δικαίου της δημοσίας διοικήσεως (Dienstrechtsneuordnungsgesetz — DNeuG), της 5ης Φεβρουαρίου 2009, περιορίζεται στους δημοσίους υπαλλήλους που αμείβονται από το ομοσπονδιακό Δημόσιο.

15 Το άρθρο 27 του νέου νόμου περί μισθοδοσίας των ομοσπονδιακών δημοσίων υπαλλήλων, με τίτλο «Υπολογισμός του βασικού μισθού», προβλέπει τα εξής:

«(1) Ο βασικός μισθός υπολογίζεται ανά κλιμάκιο, υπό την επιφύλαξη αντιθέτων νομοθετικών διατάξεων. Η μετάβαση στο αμέσως υψηλότερο κλιμάκιο εξαρτάται από τη διάρκεια των περιόδων υπηρεσίας που συμπληρώθηκαν σύμφωνα με τις απαιτούμενες προϋποθέσεις (πείρα).

(2) Για τον πρώτο διορισμό σε θέση που παρέχει δικαίωμα αμοιβής εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου, καθορίζεται βασικός μισθός που αντιστοιχεί στο κλιμάκιο 1, υπό την επιφύλαξη του συνυπολογισμού προγενεστέρων περιόδων, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 28, παράγραφος 1, του νόμου αυτού, για τους υπαλλήλους ή άλλων μεθόδων υπολογισμού του βασικού μισθού, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, τέταρτη περίοδος, για τους στρατιωτικούς. [...]

(3) Ο βασικός μισθός αυξάνεται μετά από πείρα δύο ετών στο κλιμάκιο 1, μετά από πείρα τριών ετών, αντιστοίχως, στα κλιμάκια 2 έως 4, και μετά από πείρα τεσσάρων ετών στα κλιμάκια 5 έως 7. [...] Περίοδοι χωρίς δικαίωμα αμοιβής υπό την ιδιότητα υπαλλήλου καθυστερούν, για το αντίστοιχο χρονικό διάστημα, την εξέλιξη του υπαλλήλου, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 28, παράγραφος 2, του παρόντος νόμου. [...]

(7) Οι υπάλληλοι που υπάγονται στα μισθολογικά καθεστώτα Α και διακρίνονται λόγω της εξέχουσας και διαρκούς επιδόσεώς τους, μπορούν να λαμβάνουν προώρως τον βασικό μισθό του αμέσως ανώτερου κλιμακίου (κλιμάκιο επιδόσεως) [...]».

16 Το άρθρο 28 του νόμου αυτού, με τίτλο «Περίοδοι που μπορούν να ληφθούν υπόψη», ορίζει τα εξής:

«(1) Κατά τον καθορισμό του αρχικού κλιμακίου, λαμβάνονται υπόψη ως περίοδοι [κτηθείσας] πείρας κατά την έννοια του άρθρου 27, παράγραφος 3, πιο πάνω, οι ακόλουθες προγενέστερες χρονικές περίοδοι:

1. οι περίοδοι ισοδύναμης με κύριο επάγγελμα δραστηριότητας στην υπηρεσία εργοδότη δημοσίου δικαίου (άρθρο 29), θρησκευτικών φορέων δημοσίου δικαίου ή των ενώσεών τους, εφόσον η εν λόγω επαγγελματική δραστηριότητα δεν συνιστά προϋπόθεση για την πρόσβαση στην οικεία σταδιοδρομία [...]».

Η νομοθεσία περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin

17 Δυνάμει του νόμου περί της νέας μισθολογικής ρυθμίσεως για το ομόσπονδο κράτος του Βερολίνου (Gesetz zur Besoldungsneuregelung für das Land Berlin — Berliner Besoldungsneuregelungsgesetz), της 29ης Ιουνίου 2011, οι υπάλληλοι του Land Berlin οι οποίοι είχαν ήδη μονιμοποιηθεί την 1η Αυγούστου 2011 (στο εξής: παλαιοί υπάλληλοι) υπόκεινται σε διαφορετικούς κανόνες από αυτούς που έχουν εφαρμογή στους υπαλλήλους που προσελήφθησαν μετά την ημερομηνία αυτή (στο εξής: νέοι υπάλληλοι).

– Η νομοθεσία περί μισθοδοσίας των νέων υπαλλήλων σε επίπεδο ομόσπονδου κράτους

18 Ο νέος νόμος περί μισθοδοσίας των ομοσπονδιακών υπαλλήλων προσαρμόστηκε στο Land Berlin. Ο νόμος αυτός, με τίτλο «νόμος περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin» (Bundesbesoldungsgesetz Berlin, στο εξής: νέος νόμος περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin), εφαρμόζεται στους νέους υπαλλήλους. Για τους σκοπούς των διαφορών της κύριας δίκης, οι κρίσιμες διατάξεις του νόμου αυτού είναι, κατ' ουσίαν, πανομοιότυπες με αυτές του νέου νόμου περί μισθοδοσίας των ομοσπονδιακών δημοσίων υπαλλήλων που αναφέρονται στις σκέψεις 15 και 16 της παρούσας αποφάσεως.

– Η νομοθεσία περί μισθοδοσίας των παλαιών υπαλλήλων

19 Ο νόμος περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος για τη μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin (Berliner Besoldungsüberleitungsgesetz), της 29ης Ιουνίου 2011, ορίζει τους όρους της νέας κατατάξεως των παλαιών υπαλλήλων στο πλαίσιο του νέου συστήματος καθώς και τα μεταβατικά μέτρα που εφαρμόζονται στους εν λόγω υπαλλήλους.

- 20 Το άρθρο 2 του νόμου περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος για τη μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin, με τίτλο «Κατάταξη στα κλιμάκια και μεταβατικά κλιμάκια στους βαθμούς των καθεστώτων μισθοδοσίας Α», ορίζει τα εξής:

«(1) Την 1η Αυγούστου 2011, οι δημόσιοι υπάλληλοι κατατάσσονται, σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται στις επόμενες παραγράφους, στα κλιμάκια ή στα μεταβατικά κλιμάκια που προβλέπονται στο παράρτημα 3 του [νόμου περί νέας ρυθμίσεως της μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin], ανάλογα με την κατεχόμενη στις 31 Ιουλίου 2011 θέση και τον βασικό μισθό που δικαιούνταν την 1η Αυγούστου 2011 κατ' εφαρμογήν του νόμου περί προσαρμογής των αμοιβών και των συντάξεων των δημοσίων υπαλλήλων του Βερολίνου το 2010/2011, της 8ης Ιουλίου 2010 [...]

(2) Ο δημόσιος υπάλληλος κατατάσσεται, σύμφωνα με την ως άνω παράγραφο 1, στο κλιμάκιο ή το μεταβατικό κλιμάκιο που αντιστοιχεί στο στρογγυλοποιημένο ποσό του βασικού μισθού. [...]

- 21 Το άρθρο 3 του νόμου περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, με τίτλο «Μεταγενέστερη εξέλιξη των δημοσίων υπαλλήλων που κατατάσσονται σε κλιμάκιο ή μεταβατικό κλιμάκιο των βαθμών του συστήματος μισθοδοσίας Α», προβλέπει τα εξής:

«(1) Η κατάταξη σε κλιμάκιο, όπως αυτή που προβλέπει το παράρτημα 3 του [νόμου περί νέας ρυθμίσεως της μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin], αποτελεί την αφετηρία για τον υπολογισμό της απαιτούμενης για την εξέλιξη διάρκειας πείρας κατ' εφαρμογήν του άρθρου 27, παράγραφος 3, του [νέου νόμου περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin]. Η εξέλιξη στο αμέσως ανώτερο κλιμάκιο διέπεται από το άρθρο 27, παράγραφος 3, του [νόμου αυτού].

[...]

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 22 Τα πραγματικά περιστατικά των διαφόρων υποθέσεων των κυρίων δικών, που συνεκδικάζονται ενώπιον του Δικαστηρίου, είναι παρόμοια και μάλιστα, εν μέρει, συμπίπτουν. Μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως.
- 23 Οι Th. Specht, J. Schombera, A. Wieland, U. Schönefeld, A. Wilke καθώς και G. Schini διορίστηκαν δημόσιοι υπάλληλοι του Land Berlin μεταξύ των ετών 1992 και 2003. Η R. Schmeel και ο R. Schuster διορίστηκαν μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι της Bundesrepublik Deutschland, αντιστοίχως, κατά τα έτη 1998 και 1992. Όλοι προσλήφθηκαν υπό το καθεστώς του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων και αμείβονταν αρχικώς βάσει του νόμου αυτού, κατόπιν δε κατατάχθηκαν εκ νέου στο πλαίσιο του νέου μισθολογικού συστήματος που, αντιστοίχως, εφαρμόζεται σε αυτούς.
- 24 Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης αμφισβήτησαν, με την άσκηση διοικητικής προσφυγής, τον τρόπο υπολογισμού του μισθού τους, ισχυριζόμενοι ότι αποτελούν ή αποτέλεσαν αντικείμενο δυσμενούς διακρίσεως λόγω ηλικίας, δεδομένου ότι με τον τρόπο αυτό υπολογισμού λαμβάνεται υπόψη η ηλικία τους. Επειδή δεν δικαιώθηκαν στο πλαίσιο της διοικητικής αυτής προσφυγής, οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό δικαστήριο του Βερολίνου).
- 25 Οι Th. Specht, J. Schombera, A. Wieland, U. Schönefeld, A. Wilke G. Schini, καθώς και οι R. Schmeel και R. Schuster υποστηρίζουν ότι ο παλιός νόμος περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων παρέβαινε την απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας, που καθιερώνουν ο AGG και η οδηγία 2000/78. Συναφώς, ζητούν μεταξύ άλλων να τους καταβληθεί αναδρομικώς ποσό αντίστοιχο με τη διαφορά μεταξύ της αμοιβής που θα είχαν λάβει αν είχαν καταταχθεί στο ανώτατο μισθολογικό κλιμάκιο του υπηρεσιακού βαθμού τους και αυτής που πράγματι έλαβαν.

- 26 Οι Th. Specht, A. Wieland, U. Schönefeld και A. Wilke υποστηρίζουν ότι με τους όρους νέας κατατάξεως, που προβλέπει ο νόμος περί θεσπίσεως μεταβατικού καθεστώτος για τη μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων του Land Berlin, εξακολουθεί παράνομως να υφίσταται η αρχή που επικρατούσε έως τότε στη μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων, βασιζόμενη όχι στην κτηθείσα πείρα στο πλαίσιο της υπηρεσίας αλλά στην «ηλικία αναφοράς», στο μέτρο που η νέα κατάταξη των υπαλλήλων αυτών πραγματοποιείται αποκλειστικώς βάσει του προηγούμενου βασικού μισθού.
- 27 Συνεπώς, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, στο πλαίσιο κάθε μίας εκ των υποθέσεων των κυρίων δικών, κατά πόσον οι επίμαχες στο πλαίσιο των υποθέσεων αυτών διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας είναι συμβατές με το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, με την οδηγία 2000/78, καθόσον οι διατάξεις αυτές μπορούν να οδηγήσουν σε δυσμενή διάκριση λόγω ηλικίας, την οποία απαγορεύει η οδηγία αυτή.
- 28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Verwaltungsgericht Berlin αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο των υποθέσεων C-501/12, C-503/12 και C-505/12, οι οποίες όμως περιλαμβάνουν επίσης όλα τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο των υποθέσεων C-502/12, C-504/12, C-506/12, C-540/12 και C-541/12, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Πρέπει το πρωτογενές και/ή παράγωγο δίκαιο [της Ένωσης], ιδίως, εν προκειμένω, η οδηγία [2000/78], προκειμένου να εφαρμόζεται πλήρως η απαγόρευση των αδικαιολόγητων διακρίσεων λόγω ηλικίας, να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι καλύπτει επίσης τις εθνικές διατάξεις που αφορούν τη μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων [...];
 - 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, προκύπτει από την εν λόγω ερμηνεία του πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης] ότι εθνική διάταξη, βάσει της οποίας το ύψος του βασικού μισθού ενός δημοσίου υπαλλήλου, κατά την πρόσληψή του στη δημόσια διοίκηση, εξαρτάται κατά τρόπο καθοριστικό από την ηλικία του και αυξάνεται στη συνέχεια κυρίως λόγω της αρχαιότητάς του στη δημόσια διοίκηση, συνιστά άμεση ή έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ηλικίας;
 - 3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, αποκλείει η εν λόγω ερμηνεία του πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης] τη δικαιολόγηση αυτής της εθνικής διατάξεως λόγω της επιδιωκόμενης από τον νομοθέτη επιβραβεύσεως της επαγγελματικής πείρας;
 - 4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τρίτο ερώτημα, δέχεται η εν λόγω ερμηνεία του πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης], εν αναμονή της θεσπίσεως μισθολογικού καθεστώτος των δημοσίων υπαλλήλων μη εισάγοντος δυσμενείς διακρίσεις, άλλη έννομη συνέπεια εκτός αυτής που συνίσταται στην αναδρομική χορήγηση στα πρόσωπα που έχουν υποστεί δυσμενή διάκριση της αμοιβής που αντιστοιχεί στο ανώτατο κλιμάκιο του βαθμού τους;
- Απορρέει η συνδεόμενη με την παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων έννομη συνέπεια, με τον τρόπο αυτό, απευθείας από το ίδιο το πρωτογενές και/ή παράγωγο δίκαιο [της Ένωσης], ιδίως, εν προκειμένω, από την οδηγία [2000/78], ή προκύπτει η αξίωση του προσώπου που έχει υποστεί δυσμενή διάκριση μόνον από την εφαρμογή της κατά το δίκαιο της Ένωσης αρχής της ευθύνης των κρατών μελών σε περίπτωση εσφαλμένης μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο των διατάξεων του δικαίου [της Ένωσης];
- 5) Απαγορεύει η εν λόγω ερμηνεία του πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης] να εξαρτά εθνική διάταξη την ύπαρξη δικαιώματος (αναδρομικής) πληρωμής ή αποζημιώσεως από την προϋπόθεση ότι οι υπάλληλοι το διεκδίκησαν εντός σχετικής σύντομης προθεσμίας;

- 6) Σε περίπτωση [καταφατικής] απαντήσεως στα τρία πρώτα ερωτήματα, συνεπάγεται η εν λόγω ερμηνεία του πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης] ότι νόμος περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος που καθορίζει τους όρους της νέας κατατάξεως στο πλαίσιο του νέου συστήματος των παλαιών υπαλλήλων, ο οποίος προβλέπει ότι το κλιμάκιο του νέου συστήματος στο οποίο αυτοί θα καταταχθούν θα καθοριστεί αποκλειστικώς βάσει του ποσού του βασικού μισθού που λάμβαναν, κατ' εφαρμογήν του παλαιού (εισάγοντος διακρίσεις) μισθολογικού συστήματος, κατά την ημερομηνία αναφοράς που έχει καθοριστεί για τη μετάβαση στο νέο σύστημα, και ότι η μεταγενέστερη εξέλιξη προς τα ανώτερα κλιμάκια θα καθοριστεί ακολούθως αποκλειστικώς μόνο βάσει της πείρας που αποκτήθηκε μετά από την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού, όποια και αν είναι η συνολικώς κτηθείσα από τον υπάλληλο πείρα, συνεχίζει –μέχρι να φθάσει ο υπάλληλος στο ανώτατο κλιμάκιο– την υπάρχουσα δυσμενή διάκριση λόγω ηλικίας;
- 7) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο έκτο ερώτημα, αντιτίθεται η ερμηνεία του πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης] στη δυνατότητα δικαιολόγησης της εξακολούθησης της αρχικής άνισης μεταχείρισης λόγω του νομοθετικού σκοπού που συνίσταται στην προστασία όχι (μόνο) των κεκτημένων δικαιωμάτων κατά την ημερομηνία αναφοράς για τη μετάβαση στο νέο σύστημα, αλλά (επίσης) των προσδοκιών των παλαιών υπαλλήλων όσον αφορά τις προοπτικές μισθολογικής εξελίξεως στον αντίστοιχο βαθμό τους, που τους εξασφάλιζε το παλαιό σύστημα;

Μπορεί να δικαιολογηθεί η εξακολούθηση της δυσμενούς διακρίσεως των παλαιών υπαλλήλων λόγω του ότι η εναλλακτική λύση (νέα κατάταξη των παλαιών υπαλλήλων, ατομικώς, βάσει της πείρας τους) θα συνδεόταν με αυξημένες διοικητικές δαπάνες;

- 8) Σε περίπτωση που το Δικαστήριο απορρίψει τους δικαιολογητικούς λόγους που αναφέρονται στο έβδομο ερώτημα, δέχεται η ερμηνεία αυτή του πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης], εν αναμονή της θεσπίσεως μισθολογικού καθεστώτος μη εισάγοντος διακρίσεις και για τους παλαιούς υπαλλήλους, άλλη έννομη συνέπεια εκτός αυτής που συνίσταται στην αναδρομική και διαρκή χορήγηση στους παλαιούς υπαλλήλους της αμοιβής που αντιστοιχεί στο πιο υψηλό μισθολογικό κλιμάκιο του βαθμού τους;

Απορρέει η έννομη συνέπεια της παραβιάσεως της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων, με τον τρόπο αυτό, απευθείας από το ίδιο το πρωτογενές και/ή παράγωγο δίκαιο [της Ένωσης], ιδίως, εν προκειμένω, από την οδηγία [2000/78], ή προκύπτει η αξίωση του προσώπου που έχει υποστεί δυσμενή διάκριση μόνον από την εφαρμογή της κατά το δίκαιο της Ένωσης αρχής της ευθύνης των κρατών μελών σε περίπτωση εσφαλμένης μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο των διατάξεων του δικαίου [της Ένωσης];»

- 29 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 3ης Δεκεμβρίου 2012, οι υποθέσεις C-501/12 έως C-506/12, C-540/12 και C-541/12 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 30 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78 έχει την έννοια ότι ο μισθός των δημοσίων υπαλλήλων εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής.
- 31 Το ερώτημα αυτό αφορά το καθ' ύλην και το προσωπικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78.

- 32 Ως προς το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη σχέση μεταξύ, αφενός, του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της εν λόγω οδηγίας, δυνάμει του οποίου, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που έχουν παρασχεθεί στην Ένωση, η οδηγία αυτή εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, περιλαμβανομένων των δημόσιων οργανισμών, όσον αφορά τους όρους απασχόλησης και εργασίας, όπου η έκφραση αυτή καλύπτει μεταξύ άλλων τους όρους απολύσεως και αμοιβής, και, αφετέρου, του άρθρου 153, παράγραφος 5, ΣΛΕΕ, που προβλέπει ρητώς εξαίρεση από την αρμοδιότητα της Ένωσης στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής καθόσον δεν της επιτρέπεται να επεμβαίνει, μεταξύ άλλων, στον τομέα των αμοιβών.
- 33 Το Δικαστήριο έχει πάντως κρίνει ότι η εξαίρεση αυτή πρέπει να νοείται ως αφορώσα τα μέτρα εκείνα τα οποία, όπως η ενοποίηση όλων ή ορισμένων από τα στοιχεία που συνιστούν τους μισθούς και/ή του επιπέδου τους στα κράτη μέλη ή ακόμα η καθιέρωση ελάχιστου μισθού, θα συνιστούσαν άμεση επέμβαση του δικαίου της Ένωσης στον καθορισμό των αμοιβών εντός αυτής. Εντούτοις, δεν μπορεί να επεκταθεί τόσον ώστε να περιλαμβάνει κάθε ζήτημα που σχετίζεται με τις αμοιβές, διότι άλλως θα καθίσταντο σε μεγάλο βαθμό άνευ αντικειμένου ορισμένοι από τους τομείς στους οποίους αναφέρεται το άρθρο 153, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (αποφάσεις Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, σκέψεις 124 και 125, καθώς και Bruno κ.λπ., C-395/08 και C-396/08, EU:C:2010:329, σκέψη 37).
- 34 Συνεπώς, πρέπει να διακρίνεται ο όρος «αμοιβές», κατά την έννοια του άρθρου 153, παράγραφος 5, ΣΛΕΕ, από τον ίδιο όρο που περιλαμβάνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78. Πράγματι, ο τελευταίος αυτός όρος αποτελεί μέρος των όρων απασχόλησης και, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 45 των προτάσεών του, δεν αφορά άμεσα τον καθορισμό του ύψους των αμοιβών.
- 35 Εν προκειμένω, το ποσό της αμοιβής που αντιστοιχεί σε κάθε βαθμό και κλιμάκιο της γερμανικής δημόσιας διοίκησης καθορίζεται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές και η Ένωση δεν έχει συναφώς καμία αρμοδιότητα. Αντιθέτως, οι εθνικές διατάξεις που ρυθμίζουν τους όρους κατατάξεως στους εν λόγω βαθμούς και τα εν λόγω κλιμάκια εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78.
- 36 Ως προς το προσωπικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής, αρκεί η υπόμνηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', αυτής προβλέπει ρητώς ότι η οδηγία εφαρμόζεται, μεταξύ άλλων, σε όλα τα πρόσωπα που υπάγονται στον δημόσιο τομέα.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78 έχει την έννοια ότι οι όροι αμοιβών των δημοσίων υπαλλήλων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

Επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος

- 38 Με το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 2 και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική διάταξη δυνάμει της οποίας το κλιμάκιο του βασικού μισθού δημοσίου υπαλλήλου εντός του εκάστοτε βαθμού υπηρεσίας καθορίζεται, κατά την πρόσληψή του, βάσει της ηλικίας του.
- 39 Πρέπει, κατ' αρχάς, να διερευνηθεί αν ο παλαιός νόμος περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων συνεπάγεται διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά το εν λόγω άρθρο, «η αρχή της ίσης μεταχείρισης» σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας αυτής. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας

ορίζει ότι, για τους σκοπούς της παραγράφου 1, άμεση διάκριση συντρέχει όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της ίδιας οδηγίας, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο.

- 40 Εν προκειμένω, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι, δυνάμει των άρθρων 27 και 28 του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων, η «ηλικία αναφοράς», καθοριζόμενη βάσει της πραγματικής ηλικίας, συνιστά το κριτήριο αναφοράς για την αρχική κατάταξη σε κλιμάκιο της κλίμακας του βασικού μισθού των δημοσίων υπαλλήλων. Η εν λόγω ηλικία αναφοράς υπολογίζεται από την πρώτη ημέρα του μήνα κατά τον οποίο ο δημόσιος υπάλληλος συμπλήρωσε το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του. Το εν λόγω σημείο ενάρξεως του υπολογισμού της ηλικίας αναφοράς μετατίθεται —λαμβάνομένου υπόψη του χρονικού διαστήματος που μεσολαβεί μεταξύ της συμπλήρωσής του 31ου έτους της ηλικίας του ενδιαφερομένου και της προσλήψεώς του— κατά το ένα τέταρτο του διαστήματος αυτού μέχρι την ηλικία των 35 ετών συμπληρωμένων, άλλως κατά το ήμισυ του διαστήματος αυτού, μετά τη συμπλήρωση της ηλικίας των 35 ετών. Ο υπάλληλος λαμβάνει τουλάχιστον τον αρχικό βασικό μισθό του βαθμού στον οποίο έχει διορισθεί. Ακολούθως, η εξέλιξη στα κλιμάκια πραγματοποιείται βάσει της αρχαιότητας και της επιδόσεως. Υπό την έννοια αυτή, ο βασικός μισθός αυξάνεται, κατ' αρχήν, ανά διετία έως το πέμπτο κλιμάκιο, κατόπιν ανά τριετία έως το ένατο κλιμάκιο και πέραν τούτου ανά τετραετία. Οι δημόσιοι υπάλληλοι που διακρίνονται λόγω εξέχουσας και διαρκούς επιδόσεως μπορούν να λαμβάνουν προώρως τον βασικό μισθό του αμέσως ανώτερου κλιμακίου.
- 41 Όπως παρατηρεί το αιτούν δικαστήριο, η συνδυασμένη εφαρμογή του συστήματος ανέλιξης ανά κλιμάκιο, που προέβλεπε το άρθρο 27 του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων, και του τρόπου υπολογισμού της ηλικίας αναφοράς, όπως απορρέει από το άρθρο 28 του νόμου αυτού, έχει ως αποτέλεσμα, για παράδειγμα, ότι πρόσωπο το οποίο διορίστηκε ως μόνιμος δημόσιος υπάλληλος στην υπηρεσία του ομοσπονδιακού κράτους ή του Land Berlin στην ηλικία των 21 ετών συμπληρωμένων κατατάχθηκε αρχικώς στο κλιμάκιο 1 του βαθμού A11, ενώ πρόσωπο που εισήλθε στη δημόσια διοίκηση στην ηλικία των 23 ετών κατατάχθηκε στο κλιμάκιο 2 του βαθμού αυτού.
- 42 Όπως το Δικαστήριο διαπίστωσε στη σκέψη 58 της αποφάσεως Hennigs και Mai (C-297/10 και C-298/10, EU:C:2011:560), σ' αυτή την περίπτωση, είναι προφανές ότι ο βασικός μισθός δύο υπαλλήλων που προσλαμβάνονται την ίδια ημέρα, στον ίδιο βαθμό, που διαθέτουν ίση ή ισοδύναμη επαγγελματική πείρα αλλά έχουν διαφορετική ηλικία θα διαφέρει ανάλογα με την ηλικία την οποία αυτοί είχαν συμπληρώσει κατά τον χρόνο της εν λόγω προσλήψεως. Εξ αυτού συνάγεται ότι οι δύο αυτοί υπάλληλοι τελούν σε συγκρίσιμη κατάσταση και ότι ο ένας εκ των δύο λαμβάνει βασικό μισθό κατώτερο σε σχέση με εκείνον που λαμβάνει ο έτερος.
- 43 Συνεπώς, το μισθολογικό σύστημα που θεσπίστηκε με τα άρθρα 27 και 28 του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων καθιερώνει διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη άμεσα στο κριτήριο της ηλικίας, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.
- 44 Δεύτερον, επιβάλλεται να εξετασθεί εάν αυτή η περίπτωση διαφορετικής μεταχειρίσεως δικαιολογείται, ενδεχομένως, υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78.
- 45 Το πρώτο εδάφιο της διατάξεως αυτής διευκρινίζει ότι τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από ένα θεμιτό σκοπό, ιδίως δε από θεμιτούς σκοπούς της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

- 46 Το Δικαστήριο έχει κρίνει κατ' επανάληψη ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν μέτρα που περιέχουν διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2000/78. Διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως στην επιλογή όχι μόνον της επιδίωξης ενός συγκεκριμένου σκοπού, μεταξύ άλλων, στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής και της πολιτικής απασχολήσεως, αλλά και στον καθορισμό των μέτρων μέσω των οποίων μπορεί να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός (βλ. αποφάσεις *Palacios de la Villa*, C-411/05, EU:C:2007:604, σκέψη 68, και *Rosenbladt*, C-45/09, EU:C:2010:601, σκέψη 41).
- 47 Κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση, η διαφορετική μεταχείριση που διαπιστώνεται στη σκέψη 43 της παρούσας αποφάσεως δικαιολογείται εκ του επιδιωκόμενου σκοπού που συνίσταται στην κατά προσέγγιση αξιοποίηση της προηγούμενης επαγγελματικής πείρας ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζει ενιαία διοικητική πρακτική.
- 48 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ήδη ότι ο σκοπός που συνίσταται στην επιβράβευση της κτηθείσας πείρας, η οποία παρέχει στον εργαζόμενο τη δυνατότητα να εκπληροί καλύτερα τα καθήκοντά του, συνιστά, κατά κανόνα, θεμιτό σκοπό μισθολογικής πολιτικής (απόφαση *Hennigs και Mai*, EU:C:2011:560, σκέψη 72 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Πρέπει ακόμη να εξετασθεί, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, αν, στο πλαίσιο της ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη και υπενθυμίζεται στη σκέψη 46 της παρούσας αποφάσεως, τα μέσα που χρησιμοποιούνται προς επίτευξη του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.
- 50 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι, κατά κανόνα, η χρησιμοποίηση του κριτηρίου της αρχαιότητας είναι πρόσφορη για την επίτευξη του σκοπού αυτού, διότι η αρχαιότητα συνδυάζεται με την επαγγελματική πείρα. Μολονότι η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης ρύθμιση επιτρέπει στον υπάλληλο να ανέλθει τα κλιμάκια του βαθμού στον οποίο αυτός έχει καταταχθεί αναλόγως της ηλικίας του και, επομένως, της αρχαιότητας στην απασχόληση, εντούτοις, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η κατά την πρόσληψη αρχική κατάταξη ενός υπαλλήλου ο οποίος στερείται επαγγελματικής πείρας σε συγκεκριμένο κλιμάκιο ενός βαθμού στηρίζεται αποκλειστικά στην ηλικία του (απόφαση *Hennigs και Mai*, EU:C:2011:560, σκέψεις 74 και 75).
- 51 Όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο στη σκέψη 77 της αποφάσεως *Hennigs και Mai* (EU:C:2011:560), ως εκ τούτου, σ' αυτή την περίπτωση, η κατάταξη δημοσίου υπαλλήλου, κατά την πρόσληψή του, σε κλιμάκιο του βασικού μισθού με βάση την ηλικία αυτού βαίνει πέραν του πρόσφορου και αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού τον οποίο προέβλεπε η Γερμανική Κυβέρνηση και ο οποίος συνίσταται στη συνεκτίμηση της επαγγελματικής πείρας που έχει αποκτήσει ο υπάλληλος αυτός πριν την πρόσληψή του.
- 52 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 2 και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνικό μέτρο, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο των κυρίων δικών, δυνάμει του οποίου, εντός εκάστου των υπηρεσιακών βαθμών, το κλιμάκιο του βασικού μισθού ενός δημοσίου υπαλλήλου καθορίζεται, κατά την πρόσληψή του, βάσει της ηλικίας του.

Επί του έκτου και του έβδομου ερωτήματος

- 53 Με το έκτο και το έβδομο ερώτημα, που πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 2 και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία καθορίζει τους όρους της νέας κατατάξεως, στο πλαίσιο νέου μισθολογικού συστήματος, υπαλλήλων που είχαν μονιμοποιηθεί πριν από την έναρξη ισχύος της και η οποία προβλέπει, αφενός, ότι το μισθολογικό κλιμάκιο στο οποίο αυτοί κατατάσσονται στο εξής καθορίζεται μόνο βάσει του ποσού

του βασικού μισθού που αυτοί λάμβαναν υπό το καθεστώς του παλαιού μισθολογικού συστήματος, το οποίο όμως βασιζόταν σε διάκριση λόγω ηλικίας του υπαλλήλου, και, αφετέρου, ότι η μεταγενέστερη ανέλιξη στη νέα μισθολογική κλίμακα καθορίζεται στο εξής αποκλειστικώς βάσει της κτηθείσας πείρας από της ενάρξεως ισχύος της εν λόγω νομοθεσίας. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν ο νόμος αυτός έχει ως αποτέλεσμα την εξακολούθηση διακρίσεως λόγω ηλικίας και, ενδεχομένως, αν αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω του επιδιωκόμενου σκοπού της διαφυλάξεως των κεκτημένων δικαιωμάτων και των θεμιτών προσδοκιών σχετικά με τη μελλοντική μισθολογική εξέλιξη.

- 54 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από τις αποφάσεις περί παραπομπής, ο νέος νόμος περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin και ο νόμος περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin υποκατέστησαν, στο εν λόγω Land, τον παλαιό νόμο περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων.
- 55 Το σύστημα μισθοδοσίας που θεσπίστηκε με τον νέο νόμο περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin δεν προβλέπει πλέον ηλικιακές κατηγορίες ούτε ηλικία αναφοράς, αλλά προβλέπει την αρχική κατάταξη των νέων υπαλλήλων σε «κλιμάκιο πείρας» και τη μεταγενέστερη μισθολογική ανέλιξη, ανά κλιμάκιο, στη συναφή μισθολογική κλίμακα, ανάλογα με τη διάρκεια των περιόδων υπηρεσίας που συμπληρώθηκαν σύμφωνα με τις απαιτούμενες προϋποθέσεις.
- 56 Ο νόμος περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin προβλέπει ότι κάθε παλαιός υπάλληλος κατατάσσεται εκ νέου σε κλιμάκιο ή σε μεταβατικό κλιμάκιο βάσει της θέσεως που κατείχε στις 31 Ιουλίου 2011 και του βασικού μισθού τον οποίο θα εδικαιούτο την 1η Αυγούστου 2011. Κατατάσσεται στο κλιμάκιο ή το μεταβατικό κλιμάκιο που αντιστοιχεί στο ποσό του βασικού μισθού, στρογγυλοποιημένο προς τα άνω.
- 57 Ως προς το ερώτημα αν ο νόμος περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin καθιερώνει διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2000/78, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι η κατάταξη των παλαιών υπαλλήλων σε μεταβατικό κλιμάκιο τους διασφάλιζε μισθό αναφοράς του οποίου το ποσό ήταν ισοδύναμο με εκείνο που λάμβαναν στο πλαίσιο του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων. Όμως, ο μισθός που λαμβανόταν κατ' εφαρμογήν του παλαιού νόμου απετελείτο κυρίως από τον βασικό μισθό που είχε υπολογισθεί, κατά την πρόσληψη, αποκλειστικά βάσει της ηλικίας του υπαλλήλου. Όπως διευκρίνισε το Δικαστήριο με τη σκέψη 43 της παρούσας αποφάσεως, ο τρόπος υπολογισμού του βασικού μισθού εισήγαγε διαφορετική μεταχείριση με κριτήριο την ηλικία, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.
- 58 Υπό την έννοια αυτή, καθορίζοντας τον μισθό αναφοράς βάσει της αμοιβής που οι παλαιοί υπάλληλοι ελάμβαναν προηγουμένως, η οποία βασιζόταν στην ηλικία αναφοράς, το σύστημα που θεσπίστηκε με τον νόμο περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin συνέχισε μια εισάγουσα διακρίσεις κατάσταση κατά την οποία ορισμένοι υπάλληλοι λαμβάνουν χαμηλότερο μισθό από εκείνο τον οποίο λαμβάνουν άλλοι υπάλληλοι, μολοντί τελούν σε συγκρίσιμες καταστάσεις, και τούτο αποκλειστικά λόγω της ηλικίας που είχαν κατά την πρόσληψή τους (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Hennigs και Mai, EU:C:2011:560, σκέψη 84).
- 59 Αυτή η διαφορετική μεταχείριση ενδέχεται να εξακολουθήσει να υφίσταται στο πλαίσιο του νέου νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, δεδομένου ότι η οριστική νέα κατάταξη των παλαιών υπαλλήλων πραγματοποιήθηκε με βάση το κλιμάκιο ή το μεταβατικό κλιμάκιο στο οποίο είχε καταταχθεί κάθε υπάλληλος (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Hennigs και Mai, EU:C:2011:560, σκέψη 85).
- 60 Από τις σκέψεις αυτές προκύπτει ότι τόσο στο πλαίσιο του νόμου περί θεσπίσεως μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin όσο και σε αυτό του νέου νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, ορισμένοι παλαιοί υπάλληλοι λαμβάνουν χαμηλότερο

- μισθό από αυτόν που λαμβάνουν άλλοι, μολονότι τελούν σε συγκρίσιμες καταστάσεις, και τούτο αποκλειστικά λόγω της ηλικίας τους κατά την πρόσληψή τους, πράγμα το οποίο συνιστά άμεση διάκριση λόγω ηλικίας, κατά την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας 2000/78.
- 61 Επομένως, πρέπει να εξετασθεί αν η διαφορετική αυτή μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί να δικαιολογηθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78.
- 62 Προς τον σκοπό αυτό, πρέπει να εξετασθεί, υπό το πρίσμα των αρχών που αναφέρονται στις σκέψεις 45 και 46 της παρούσας αποφάσεως, αν η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας που προκύπτει από τον νόμο περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin και, κατά συνέπεια, από τον νέο νόμο περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, αποτελεί μέτρο που επιδιώκει θεμιτό σκοπό και είναι πρόσφορο και αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.
- 63 Τόσο από τις αποφάσεις περί παραπομπής όσο και από τις παρατηρήσεις της Γερμανικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι ο νόμος περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin έχει ως σκοπό την προστασία των κεκτημένων δικαιωμάτων και των θεμιτών προσδοκιών σχετικά με τη μελλοντική μισθολογική εξέλιξη. Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει μεταξύ άλλων ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας συμμετοχής για την έκδοση του νόμου περί αναθεωρήσεως της μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις διεκδίκησαν εκτεταμένη προστασία των κεκτημένων δικαιωμάτων και απαίτησαν συμπληρωματικές διατάξεις με σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας αυτής. Κατά την εν λόγω κυβέρνηση, νομοσχέδιο που δεν θα είχε λάβει υπόψη του την προστασία των δικαιωμάτων αυτών θα είχε συναντήσει την αντίθεση των συνδικάτων, πράγμα το οποίο θα είχε διακυβέυσει σοβαρά την επιτυχία του.
- 64 Κατ' αρχάς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η προστασία κεκτημένων δικαιωμάτων μιας κατηγορίας προσώπων αποτελεί επιτακτική ανάγκη γενικού συμφέροντος (αποφάσεις Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-456/05, EU:C:2007:755, σκέψη 63, καθώς και Hennigs και Mai, EU:C:2011:560, σκέψη 90).
- 65 Κατόπιν, ως προς τον πρόσφορο χαρακτήρα του νόμου περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, παρατηρείται, αφενός, ότι η Γερμανική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι ο παλιός νόμος περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων ήταν, όσον αφορά την πλειονότητα των παλαιών υπαλλήλων, λαμβανομένων υπόψη των τυπικών επαγγελματικών σταδιοδρομιών της εποχής, ευνοϊκότερος από τον νέο νόμο περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin. Επομένως, η κατάταξη των παλαιών υπαλλήλων απευθείας στο προβλεπόμενο από τον τελευταίο νόμο σύστημα είχε ως αποτέλεσμα, για αρκετούς εκ των υπαλλήλων αυτών, μισθολογική απώλεια, ανερχόμενη σε ένα τουλάχιστον κλιμάκιο, δηλαδή, ανάλογα με τον βαθμό, περίπου σε 80 έως 150 ευρώ.
- 66 Αφετέρου, όπως προκύπτει από το άρθρο 2, παράγραφος 2, του νόμου περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, οι παλαιοί υπάλληλοι κατατάχθηκαν εκ νέου σε κλιμάκιο που αντιστοιχούσε στο στρογγυλοποιημένο προς τα άνω ποσό του προηγούμενου τους βασικού μισθού.
- 67 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η διατήρηση των προηγούμενων μισθών και, επομένως, η διατήρηση συστήματος που έχει ως αποτέλεσμα τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας επέτρεψαν την αποφυγή μισθολογικών απωλειών και, όπως προκύπτει μεταξύ άλλων από τη σκέψη 63 της παρούσας αποφάσεως, ήταν καθοριστικές για να μπορέσει ο εθνικός νομοθέτης να πραγματοποιήσει τη μετάβαση από το σύστημα του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων σε αυτό που απορρέει από τον νέο νόμο περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin.
- 68 Νόμος όπως αυτός περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin είναι, υπό την έννοια αυτή, πρόσφορος προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, της διασφάλισης, δηλαδή, της διατηρήσεως των κεκτημένων δικαιωμάτων.

- 69 Πρέπει τέλος να εξετασθεί αν αυτός ο νόμος υπερβαίνει το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού.
- 70 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί συναφώς ότι θα ήταν προτιμότερο να εφαρμοστεί αναδρομικώς σε όλους τους παλαιούς υπαλλήλους το νέο σύστημα κατατάξεως ή να υπαχθούν αυτοί σε μεταβατικό σύστημα που να εγγυάται στον παλιό και ευνοημένο υπάλληλο το επίπεδο του προηγούμενου μισθού μέχρις ότου αποκτήσει την απαιτούμενη από το νέο σύστημα μισθοδοσίας πείρα για τη διεκδίκηση υψηλότερου μισθού.
- 71 Προκειμένου να εξετασθεί αν νόμος, όπως αυτός περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού πρέπει ο ίδιος νόμος να εξετασθεί εντός του γενικότερου πλαισίου του και να ληφθεί υπόψη η ζημία που ενδέχεται να προκαλέσει στα συγκεκριμένα πρόσωπα (απόφαση HK Danmark, C-335/11 και C-337/11, EU:C:2013:222, σκέψη 89).
- 72 Κατ' αρχάς, ως προς το πλαίσιο εντός του οποίου εκδόθηκε ο νόμος περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως, οι αρμόδιοι εθνικοί νομοθέτες κατήργησαν, προ της εκδόσεως της αποφάσεως Hennigs και Mai (EU:C:2011:560), τον παλιό νόμο περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων και, προς άρση της διακρίσεως λόγω ηλικίας την οποία αυτός συνεπαγόταν, προέβησαν σε τροποποίηση του συστήματος μισθοδοσίας των ομοσπονδιακών δημοσίων υπαλλήλων και αυτών του Land Berlin.
- 73 Σ' αυτό το πλαίσιο θεσπίστηκε ο νόμος περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, ο οποίος προβλέπει, όπως υποδεικνύει ο τίτλος του, μεταβατική απόκλιση όσον αφορά τους παλαιούς υπαλλήλους. Η νέα κατάταξη των υπαλλήλων αυτών σε κλιμάκια ή μεταβατικά κλιμάκια υπήρξε άμεση και, κατόπιν της οριστικής νέας κατατάξεώς τους βάσει του νέου νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, ο μισθός τους εξελίσσεται βάσει μόνον των κριτηρίων που προβλέπει ο νόμος αυτός, ήτοι της επαγγελματικής πείρας και της επιδόσεως, επομένως, όχι πλέον βάσει της ηλικίας.
- 74 Η Γερμανική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η μεταρρύθμιση αυτή δεν επρόκειτο να προκαλέσει πτώση του επιπέδου των εισοδημάτων ούτε των εισοδηματικών προσδοκιών καθ' όλη τη σταδιοδρομία των παλαιών υπαλλήλων. Αυτή η μεταρρύθμιση, με δεδομένο το υψηλό επίπεδο χρέους του Land Berlin και την σε εθνική κλίμακα γενική προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης, έπρεπε να πραγματοποιηθεί χωρίς αύξηση δαπανών. Εξάλλου, λόγω του σημαντικού αριθμού υπαλλήλων που έπρεπε να καταταχθούν εκ νέου, η μετάβαση στο νέο σύστημα έπρεπε να πραγματοποιηθεί χωρίς υπερβολική διοικητική επιβάρυνση, δηλαδή, όσο το δυνατόν, χωρίς εξέταση ανά περίπτωση.
- 75 Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει συναφώς ότι έπρεπε να εξετασθούν άνω των 65 000 ατομικών περιπτώσεων για να καθορισθεί το κατάλληλο «κλιμάκιο πείρας» κατ' εφαρμογήν των άρθρων 27 και 28 του νέου νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin, κατόπιν δε να υπολογισθεί αν η νέα αυτή κατάταξη ήταν ευνοϊκότερη ή όχι από νέα κατάταξη βάσει των διατάξεων του μεταβατικού νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin. Η εξέταση αυτή θα απαιτούσε περίπου 360 000 ώρες εργασίας.
- 76 Η κυβέρνηση αυτή προσθέτει ότι δεν ήταν πλέον δυνατόν, για σχετικώς σημαντικό αριθμό υπαλλήλων που επρόκειτο να καταταχθούν εκ νέου, να καθοριστούν εκ των υστέρων και ατομικώς οι περίοδοι δραστηριότητας πριν από τη μονιμοποίησή τους, τις οποίες θα μπορούσαν να επικαλεστούν λυσιτελώς. Επομένως, θα έπρεπε, ενδεχομένως, είτε να αποκλειστούν εξ ολοκλήρου είτε να αναγνωρισθούν άνευ αποδείξεως αυτές οι περίοδοι, πράγμα το οποίο, ανάλογα με την περίπτωση, θα είχε βλάψει ή ευνοήσει μεμονωμένα τους ενδιαφερομένους υπαλλήλους. Αυτό το αποτέλεσμα θα είχε οδηγήσει, υπό την έννοια αυτή, σε αυθαίρετα και, συνεπώς, απαράδεκτα αποτελέσματα.

- 77 Υπενθυμίζεται ότι δικαιολογήσεις λόγω αυξήσεως των οικονομικών επιβαρύνσεων και των ενδεχομένων διοικητικών δυσχερειών δεν μπορούν, κατ' αρχήν, να δικαιολογήσουν τη μη τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την απαγόρευση διακρίσεων λόγω ηλικίας που διατυπώνεται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2000/78 (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Erny*, C-172/11, EU:C:2012:399, σκέψη 48).
- 78 Πάντως, δεν μπορεί να απαιτείται η ατομική εξέταση κάθε ειδικής περιπτώσεως προκειμένου να καθοριστούν εκ των υστέρων και ατομικώς οι προγενέστερες χρονικές περίοδοι πείρας, στο μέτρο που η διαχείριση του οικείου συστήματος πρέπει να εξακολουθήσει να είναι βιώσιμη από τεχνικής και οικονομικής απόψεως (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Dansk Jurist- og Økonomforbund*, C-546/11, EU:C:2013:603, σκέψη 70).
- 79 Αυτή η εκτίμηση επιβάλλεται λαμβανομένου υπόψη του ιδιαίτερα μεγάλου αριθμού υπαλλήλων, τη διάρκεια της σχετικής περιόδου, της ποικιλίας των αντίστοιχων σταδιοδρομιών τους και των δυσχερειών που μπορούν να ανακύψουν στο πλαίσιο του καθορισμού των προγενεστέρων περιόδων δραστηριότητας που οι εν λόγω υπάλληλοι θα ήταν σε θέση να επικαλεστούν λυσιτελώς. Επομένως, μπορεί να γίνει δεκτό ότι η μέθοδος που συνίσταται στην εξέταση της ατομικής περιπτώσεως κάθε παλαιού δημοσίου υπαλλήλου θα ήταν υπερβολικά περίπλοκη και θα ενείχε αυξημένο κίνδυνο σφαλμάτων.
- 80 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο εθνικός νομοθέτης δεν υπερέβη τα όρια του περιθωρίου εκτιμήσεώς του κρίνοντας ότι δεν ήταν ούτε πραγματική ούτε επιθυμητή η αναδρομική εφαρμογή σε όλους τους παλαιούς υπαλλήλους του νέου συστήματος κατατάξεως ή η υπαγωγή αυτών σε μεταβατικό καθεστώς εγγυώμενο στον παλαιό και ευνοούμενο υπάλληλο το προγενέστερο επίπεδο μισθού μέχρις ότου αποκτήσει την απαιτούμενη από το νέο σύστημα μισθοδοσίας πείρα προκειμένου να διεκδικήσει υψηλότερη αμοιβή.
- 81 Δεύτερον, ως προς τη ζημία που ένας νόμος όπως αυτός περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του *Land Berlin* θα μπορούσε να προκαλέσει στα πρόσωπα που αφορά, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων 75 και 76 της παρούσας αποφάσεως και της απουσίας έγκυρου συστήματος αναφοράς, που θα επέτρεπε τη σύγκριση μεταξύ των ευνοουμένων και των μη ευνοουμένων υπαλλήλων, ο προσδιορισμός της ζημίας αυτής είναι εξαιρετικά περίπλοκος.
- 82 Επιπλέον, υποστηρίχθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι η διαφορά μισθού περιορίζεται λόγω των ορίων της ηλικίας προσλήψεως που θέτει το γερμανικό δημοσιοϋπαλληλικό δίκαιο. Υπό την έννοια αυτή, από τις παρατηρήσεις της Γερμανικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι, όσον αφορά τις υποθέσεις της κύριας δίκης, ίσχυε όριο ηλικίας 35 ετών, οπότε οι ενδεχόμενες μισθολογικές διαφορές δεν υπερέβαιναν τη διαφορά μεταξύ του πρώτου και του τελευταίου κλιμακίου ενός βαθμού.
- 83 Εξάλλου, μολοντί από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι ο νόμος περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του *Land Berlin* έχει ως αποτέλεσμα ότι η μισθολογική διαφορά παραμένει σχεδόν η ίδια, και μάλιστα έως ότου οι παλαιοί υπάλληλοι φθάσουν το ανώτερο κλιμάκιο του βαθμού τους, εντούτοις οι αποφάσεις αυτές δεν περιέχουν συναφώς ακριβέστερα ή πιο συγκεκριμένα στοιχεία. Η Γερμανική Κυβέρνηση προέβαλε εντούτοις την ύπαρξη δύο μηχανισμών που μπορούν κατά τη γνώμη της να μειώσουν ή ακόμη και να απαλείψουν τη μισθολογική διαφορά που προκλήθηκε από την κατάταξη δύο υπαλλήλων σε διαφορετικά κλιμάκια λόγω της ηλικίας τους. Κατά την εν λόγω κυβέρνηση, η μείωση του αριθμού κλιμακίων και η νέα κατάταξη των υπαλλήλων σε κλιμάκιο αντίστοιχο προς το στρογγυλοποιημένο προς τα άνω ποσό του προηγούμενου βασικού τους μισθού, θα είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, την εξάλειψη της μισθολογικής διαφοράς μετ' ολίγα έτη.
- 84 Έχοντας υπόψη τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στις αποφάσεις περί παραπομπής και στη δικογραφία που έχει υποβληθεί στο Δικαστήριο, αυτό το ενδεχόμενο δεν μπορεί να αποκλειστεί.

- 85 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο εθνικός νομοθέτης δεν φαίνεται να έχει υπερβεί το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού λαμβάνοντας τα αποκλίνοντα μεταβατικά μέτρα που θέσπισε ο νόμος περί μεταβατικού συστήματος μισθοδοσίας των υπαλλήλων του Land Berlin.
- 86 Συνεπώς, στο έκτο και στο έβδομο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 2 και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία καθορίζει τους όρους της κατατάξεως, σε νέο σύστημα μισθοδοσίας, υπαλλήλων που είχαν μονιμοποιηθεί πριν από την έναρξη ισχύος της εν λόγω νομοθεσίας και η οποία προβλέπει, αφενός, ότι το μισθολογικό κλιμάκιο στο οποίο αυτοί κατατάσσονται στο εξής καθορίζεται μόνο βάσει του ποσού του βασικού μισθού που αυτοί ελάμβαναν κατ' εφαρμογήν του παλαιού συστήματος μισθοδοσίας, μολονότι το τελευταίο βασιζόταν σε διάκριση λόγω ηλικίας του υπαλλήλου, και, αφετέρου, ότι η μεταγενέστερη ανέλιξη στη νέα μισθολογική κλίμακα καθορίζεται στο εξής αποκλειστικώς βάσει της επαγγελματικής πείρας που αποκτήθηκε από της ενάρξεως ισχύος της εν λόγω νομοθεσίας.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

- 87 Με το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει ποιες είναι οι έννομες συνέπειες σε περίπτωση παραβίασεως της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας από τον παλαιό νόμο περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν οι συνέπειες αυτές απορρέουν από την οδηγία 2000/78 ή από τη νομολογία της αποφάσεως Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428) και αν, στην τελευταία αυτή περίπτωση, συντρέχουν οι προϋποθέσεις για ευθύνη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν, υπό περιστάσεις όπως αυτές που αφορούν τις υποθέσεις της κύριας δίκης, το δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα το άρθρο 17 της οδηγίας 2000/78, επιβάλλει την αναδρομική χορήγηση στους υπαλλήλους που υπέστησαν διάκριση ποσού αντίστοιχου με τη διαφορά μεταξύ της πράγματι εισπραττομένης αμοιβής και αυτής που αντιστοιχεί στο υψηλότερο κλιμάκιο του βαθμού τους.
- 88 Προκαταρκτικώς, πρέπει να υπομνησθεί η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας του εθνικού δικαίου, η οποία επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να πράττουν ό,τι είναι δυνατό εντός των ορίων της δικαιοδοσίας τους, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου και εφαρμόζοντας τις αναγνωρισμένες από το δίκαιο αυτό μεθόδους ερμηνείας, προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2000/78 και να καταλήγουν σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που αυτή επιδιώκει (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Lopes Da Silva Jorge, C-42/11, EU:C:2012:517, σκέψη 56).
- 89 Αν δεν είναι δυνατή η σύμφωνη με τις απαιτήσεις της οδηγίας αυτής ερμηνεία και εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας, πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι, δυνάμει της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, η οποία ισχύει και για την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας, αντίθετη εθνική κανονιστική ρύθμιση εμπόπτουσα στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης δεν πρέπει να εφαρμόζεται (βλ. απόφαση Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, σκέψη 54 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 90 Εντούτοις, στις περί παραπομπής αποφάσεις, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατ' αυτό, αποκλείεται τα άρθρα 27 και 28 του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων να μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας.
- 91 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει εξάλλου ότι, κατ' εφαρμογήν των αναγνωριζόμενων από το γερμανικό δίκαιο μεθόδων ερμηνείας, δεν δύναται να συμπληρώσει το κενό που δημιουργείται από τη μη εφαρμογή των αντίθετων προς την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων εθνικών διατάξεων. Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί επίσης ότι, αντίθετα προς την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Hennigs και Mai (EU:C:2011:560), το γερμανικό δίκαιο που έχει εφαρμογή στο πλαίσιο των

υποθέσεων της κύριας δίκης δεν του επιτρέπει να αναγνωρίσει στους υπαλλήλους που έχουν υποστεί διάκριση το δικαίωμα να τους καταβληθεί η διαφορά μεταξύ του μισθού τους και του μισθού των υπαλλήλων οι οποίοι, λόγω ηλικίας, κατατάχθηκαν στο πλέον υψηλό κλιμάκιο.

- 92 Εξάλλου, δεν δύναται επίσης να προβεί σε αναδρομική κατάταξη των μεγαλύτερων σε ηλικία υπαλλήλων σε κατώτερο κλιμάκιο, βάσει των σχετικών με την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και των κεκτημένων δικαιωμάτων εκτιμήσεων.
- 93 Αναφερόμενο στις αποφάσεις Terhoeve (C-18/95, EU:C:1999:22, σκέψη 57) και Landtová (C-399/09, EU:C:2011:415, σκέψη 51), το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ωστόσο αν η τήρηση της αρχής της ισότητας, εφόσον έχει διαπιστωθεί διάκριση αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης και ενόσω δεν έχουν ληφθεί μέτρα για την αποκατάσταση της ίσης μεταχειρίσεως, μπορεί να διασφαλισθεί μόνο με τη χορήγηση στα πρόσωπα της μειονεκτούσας κατηγορίας των ιδίων πλεονεκτημάτων με αυτά που απολαμβάνουν τα πρόσωπα της ευνοουμένης κατηγορίας.
- 94 Πρώτον, επισημαίνεται ότι στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να αντλήσει τις έννομες συνέπειες από τη διαπίστωση της μη συμφωνίας προς την οδηγία 2000/78 μιας νομοθεσίας όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης.
- 95 Δεύτερον, όσον αφορά τις αποφάσεις Terhoeve (EU:C:1999:22) και Landtová (EU:C:2011:415), το Δικαστήριο έχει ακριβώς αποφανθεί ότι, αν το εθνικό δίκαιο, κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, προβλέπει διαφορετική μεταχείριση μεταξύ πλειόνων ομάδων προσώπων και για όσο διάστημα δεν έχουν ληφθεί μέτρα για την αποκατάσταση της ίσης μεταχειρίσεως, η τήρηση της αρχής της ισότητας μπορεί να διασφαλισθεί μόνο με τη χορήγηση στα πρόσωπα της μειονεκτούσας κατηγορίας των ιδίων πλεονεκτημάτων με αυτά που απολαμβάνουν τα πρόσωπα της ευνοουμένης κατηγορίας. Το Δικαστήριο έχει επίσης διευκρινίσει, στο πλαίσιο των αποφάσεων αυτών, ότι το καθεστώς που έχει εφαρμογή στα μέλη της ευνοουμένης ομάδας παραμένει, ελλείψει ορθής εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, το μόνο έγκυρο σύστημα αναφοράς.
- 96 Επισημαίνεται ότι η λύση αυτή εφαρμόζεται μόνον αν υφίσταται ένα τέτοιο έγκυρο σύστημα αναφοράς. Διαπιστώνεται όμως ότι αυτό δεν υφίσταται στο πλαίσιο νομοθεσίας όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, στο πλαίσιο της οποίας δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί μια κατηγορία ευνοουμένων υπαλλήλων. Πράγματι, τα άρθρα 27 και 28 του παλαιού νόμου περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων εφαρμόζονταν σε κάθε υπάλληλο κατά την πρόσληψή του και, όπως προκύπτει από τη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, οι εισάγουσες δυσμενείς διακρίσεις πτυχές που απορρέουν από αυτά επηρεάζουν δυνητικώς όλους τους υπαλλήλους.
- 97 Συνεπώς, η παρατεθείσα στις σκέψεις 93 και 95 της παρούσας αποφάσεως νομολογία δεν μπορεί να ισχύσει στις ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου υποθέσεις.
- 98 Τρίτον, επισημαίνεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες που προξενούν στους ιδιώτες οι παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης με τις οποίες βαρύνεται το κράτος αυτό είναι σύμφυτη προς το σύστημα των Συνθηκών στις οποίες στηρίζεται η Ένωση (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις Francovich κ.λπ., EU:C:1991:428, σκέψη 35· Brasserie du pêcheur και Factortame, C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψη 31, καθώς και Transportes Urbanos y Servicios Generales, C-118/08, EU:C:2010:39, σκέψη 29).
- 99 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημίωσης εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, δηλαδή ο παραβιασθείς κανόνας δικαίου της Ένωσης να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφωρη και να υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας που υπέστησαν οι ιδιώτες (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση Transportes Urbanos y Servicios Generales, EU:C:2010:39, σκέψη 30).

- 100 Η εφαρμογή των ως άνω προϋποθέσεων βάσει των οποίων στοιχειοθετείται η ευθύνη των κρατών μελών για ζημίες που προκαλούνται σε ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει, κατ' αρχήν, να διενεργείται από τα εθνικά δικαστήρια, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που έχει παράσχει το Δικαστήριο για την εφαρμογή αυτών των προϋποθέσεων (βλ. απόφαση *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, σκέψη 210 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 101 Ως προς την πρώτη προϋπόθεση, αρκεί η διαπίστωση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 αυτής, απαγορεύει, γενικώς και σαφώς, οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση διάκριση, που δεν δικαιολογείται αντικειμενικώς, όσον αφορά την απασχόληση και την εργασία, μεταξύ άλλων, λόγω της ηλικίας του εργαζομένου. Οι διατάξεις αυτές έχουν ως αντικείμενο την παροχή δικαιωμάτων στους ιδιώτες τα οποία αυτοί μπορούν να αντιτάσσουν στα κράτη μέλη.
- 102 Ως προς τη δεύτερη προϋπόθεση, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να διευκρινίσει ότι κατάφωρη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης υφίσταται όταν αυτή συνεπάγεται πρόδηλη και σοβαρή υπέρβαση εκ μέρους του κράτους μέλους των ορίων που επιβάλλονται στη διακριτική του ευχέρεια, όπου τα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν συναφώς υπόψη είναι, μεταξύ άλλων, ο βαθμός σαφήνειας και ακρίβειας του παραβιαζόμενου κανόνα καθώς και το εύρος των περιθωρίων εκτιμήσεως που αφήνει ο παραβιαζόμενος κανόνας στις εθνικές αρχές (απόφαση *Synthon*, C-452/06, EU:C:2008:565, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Επομένως, το περιθώριο εκτιμήσεως του κράτους μέλους συνιστά σημαντικό κριτήριο για τη διαπίστωση της υπάρξεως κατάφωρης παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης (απόφαση *Robins* κ.λπ., C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 72).
- 103 Εν προκειμένω, το εθνικό δικαστήριο, για να εκτιμήσει αν ήταν κατάφωρη η εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους παράβαση του άρθρου 2 της οδηγίας 2000/78, πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να προβλέπουν μέτρα που προβλέπουν διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας καθώς και ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως κατά την επιλογή του συγκεκριμένου σκοπού, μεταξύ άλλων, που πρέπει να επιδιωχθεί στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής και της πολιτικής της απασχολήσεως, και κατά τον καθορισμό των μέτρων που μπορούν να τον πραγματοποιήσουν.
- 104 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η φύση και το περιεχόμενο της υποχρεώσεως που υπέχουν τα κράτη μέλη από τα άρθρα 2, παράγραφος 2, και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, όσον αφορά εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως ο παλαιός νόμος περί μισθοδοσίας των υπαλλήλων, έχουν διασαφηνιστεί και διευκρινιστεί από της εκδόσεως της αποφάσεως *Hennigs και Mai* (EU:C:2011:560).
- 105 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία κανόνα του δικαίου της Ένωσης, στο πλαίσιο αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, διαφωτίζει και διευκρινίζει μεν, όταν χρειάζεται, τη σημασία και το περιεχόμενο του κανόνα αυτού, όπως αυτός πρέπει ή θα έπρεπε να νοείται και να εφαρμόζεται από τότε που τέθηκε σε ισχύ (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, απόφαση *RWE Vertrieb*, C-92/11, EU:C:2013:180, σκέψη 58), όμως στον εθνικό δικαστή απόκειται να κρίνει αν, εντούτοις, η φύση και το περιεχόμενο των υποχρεώσεων που υπέχουν τα κράτη μέλη από το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/78, όσον αφορά νομοθεσία όπως η επίμαχη στο πλαίσιο των κύριων δικών, μπορούν να θεωρηθούν σαφείς και ακριβείς μόνον από της εκδόσεως της αποφάσεως *Hennigs και Mai* (EU:C:2011:560), ήτοι από τις 8 Σεπτεμβρίου 2011 (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Hogan* κ.λπ., C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψεις 51 και 52). Ενδεχομένως, θα έπρεπε να συναχθεί η απουσία κατάφωρης παραβιάσεως πριν από την ημερομηνία αυτή.
- 106 Ως προς την τρίτη προϋπόθεση για την ευθύνη του κράτους λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει αν υφίσταται, όπως φαίνεται να προκύπτει από την υποβληθείσα στο Δικαστήριο δικογραφία, άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβιάσεως αυτής και της ζημίας την οποία ενδεχομένως υπέστησαν οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης.

- 107 Συνεπώς, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει αν όλες οι προϋποθέσεις που το Δικαστήριο έχει διατυπώσει με τη νομολογία του συντρέχουν, ώστε, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, να στοιχειοθετείται ευθύνη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.
- 108 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:
- Υπό περιστάσεις όπως αυτές που αφορούν τις υποθέσεις της κύριας δίκης, το δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα το άρθρο 17 της οδηγίας 2000/78, δεν επιβάλλει την αναδρομική χορήγηση στους υπαλλήλους που έχουν υποστεί δυσμενή διάκριση ποσού αντιστοιχούντος στη διαφορά μεταξύ της πράγματι λαμβανόμενης αμοιβής και εκείνης που αντιστοιχεί στο πλέον υψηλό κλιμάκιο του βαθμού τους.
 - Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει αν όλες οι προϋποθέσεις που το Δικαστήριο έχει διατυπώσει με τη νομολογία του συντρέχουν, ώστε, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, να στοιχειοθετείται ευθύνη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

Επί του ογδού ερωτήματος

- 109 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο έκτο και στο έβδομο ερώτημα, η απάντηση στο όγδοο ερώτημα παρέλκει.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

- 110 Με το πέμπτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται σε εθνικό κανόνα, όπως ο επίδικος στο πλαίσιο των διαφορών της κύριας δίκης, ο οποίος προβλέπει την υποχρέωση υπαλλήλου να προβάλλει δικαίωμα χρηματικών παροχών που δεν απορρέουν άμεσα από τον νόμο εντός σχετικά σύντομης προθεσμίας, ήτοι πριν από το τέλος του τρέχοντος οικονομικού έτους.
- 111 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 111 των προτάσεών του, το άρθρο 9 της οδηγίας 2000/78 προβλέπει, αφενός, ότι τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι κάθε πρόσωπο που θεωρεί εαυτό ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως έχει πρόσβαση σε δικαστικές ή/και διοικητικές διαδικασίες για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας και, αφετέρου, ότι οι υποχρεώσεις αυτές των κρατών μελών δεν θίγουν τις εθνικές διατάξεις περί των προθεσμιών ασκήσεως αγωγής σχετιζομένης με την εν λόγω αρχή. Από το γράμμα της διατάξεως αυτής προκύπτει ότι το ζήτημα των προθεσμιών για την κίνηση διαδικασίας, προκειμένου να τηρηθούν οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την εν λόγω οδηγία, δεν ρυθμίζεται από το δίκαιο της Ένωσης.
- 112 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ελλείψει σχετικής κανονιστικής ρυθμίσεως της Ένωσης, οι διαδικαστικές λεπτομέρειες που έχουν σκοπό να εξασφαλίζουν την προάσπιση των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες έλκουν από το δίκαιο της Ένωσης εμπίπτουν στην εσωτερική έννομη τάξη εκάστου κράτους μέλους δυνάμει της αρχής της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών μελών, υπό την προϋπόθεση, πάντως, ότι οι σχετικές ρυθμίσεις δεν είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που χορηγεί η κοινοτική έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Meilicke κ.λπ., C-262/09, EU:C:2011:438, σκέψη 55, καθώς και Pelati, C-603/10, EU:C:2012:639, σκέψη 23).
- 113 Ως προς την αρχή της ισοδυναμίας παρατηρείται ότι, όσον αφορά τις υποθέσεις της κύριας δίκης, το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του κανένα στοιχείο που να του επιτρέπει να αμφιβάλλει για τη συμφωνία προς την αρχή αυτή ενός κανόνα όπως ο επίμαχος στο πλαίσιο των υποθέσεων αυτών.

- 114 Ως προς την αρχή της αποτελεσματικότητας, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι είναι συμβατός με το δίκαιο της Ένωσης ο καθορισμός ευλόγων αποκλειστικών προθεσμιών προσφυγής, προς κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου και προστασία τόσο του φορολογουμένου όσο και της οικείας διοικητικής αρχής. Πράγματι, τέτοιες προθεσμίες δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση δικαιωμάτων που απορρέουν από την έννομη τάξη της Ένωσης (απόφαση Meilicke κ.λπ., EU:C:2011:438, σκέψη 56 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 115 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι στο υποβληθέν πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται σε εθνικό κανόνα, όπως ο επίμαχος στο πλαίσιο των διαφορών της κύριας δίκης, ο οποίος προβλέπει την υποχρέωση του υπαλλήλου να προβάλλει αξίωση χρηματικών παροχών που δεν απορρέουν άμεσα από τον νόμο εντός σχετικώς σύντομης προθεσμίας, ήτοι πριν από τη λήξη του τρέχοντος οικονομικού έτους, αν ο κανόνας αυτός δεν προσκρούει ούτε στην αρχή της ισοδυναμίας ούτε στην αρχή της αποτελεσματικότητας. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει αν οι προϋποθέσεις αυτές συντρέχουν στο πλαίσιο των υποθέσεων της κύριας δίκης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 116 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, έχει την έννοια ότι οι όροι αμοιβών των δημοσίων υπαλλήλων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.
- 2) Τα άρθρα 2 και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνικό μέτρο, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο των κυρίων δικών, δυνάμει του οποίου, εντός εκάστου των υπηρεσιακών βαθμών, το κλιμάκιο του βασικού μισθού ενός δημοσίου υπαλλήλου καθορίζεται, κατά την πρόσληψή του, βάσει της ηλικίας του.
- 3) Τα άρθρα 2 και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία καθορίζει τους όρους της κατατάξεως, σε νέο σύστημα μισθοδοσίας, υπαλλήλων που είχαν μονιμοποιηθεί πριν από την έναρξη ισχύος της εν λόγω νομοθεσίας και η οποία προβλέπει, αφενός, ότι το μισθολογικό κλιμάκιο στο οποίο αυτοί κατατάσσονται στο εξής καθορίζεται μόνο βάσει του ποσού του βασικού μισθού που αυτοί ελάμβαναν κατ' εφαρμογήν του παλαιού συστήματος μισθοδοσίας, μολονότι το τελευταίο βασιζόταν σε διάκριση λόγω ηλικίας του υπαλλήλου, και, αφετέρου, ότι η μεταγενέστερη ανέλιξη στη νέα μισθολογική κλίμακα καθορίζεται στο εξής αποκλειστικώς βάσει της επαγγελματικής πείρας που αποκτήθηκε από της έναρξεως ισχύος της εν λόγω νομοθεσίας.
- 4) Υπό περιστάσεις όπως αυτές που αφορούν τις υποθέσεις της κύριας δίκης, το δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα το άρθρο 17 της οδηγίας 2000/78, δεν επιβάλλει την αναδρομική χορήγηση στους υπαλλήλους που έχουν υποστεί δυσμενή διάκριση ποσού αντιστοιχούντος στη διαφορά μεταξύ της πράγματι λαμβανόμενης αμοιβής και εκείνης που αντιστοιχεί στο πλέον υψηλό κλιμάκιο του βαθμού τους.

Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει αν όλες οι προϋποθέσεις που το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει διατυπώσει με τη νομολογία του συντρέχουν, ώστε, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, να στοιχειοθετείται ευθύνη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

- 5) Το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται σε εθνικό κανόνα, όπως ο επίμαχος στο πλαίσιο των διαφορών της κύριας δίκης, ο οποίος προβλέπει την υποχρέωση του υπαλλήλου να προβάλλει αξίωση χρηματικών παροχών που δεν απορρέουν άμεσα από τον νόμο εντός σχετικώς σύντομης προθεσμίας, ήτοι πριν από τη λήξη του τρέχοντος οικονομικού έτους, αν ο κανόνας αυτός δεν προσκρούει ούτε στην αρχή της ισοδυναμίας ούτε στην αρχή της αποτελεσματικότητας. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει αν οι προϋποθέσεις αυτές συντρέχουν στο πλαίσιο των υποθέσεων της κύριας δίκης.

(υπογραφές)